

A „jó” anya árnyékában

A tiszteletreméltóság politikája és a normatív anyaság Alice Walker és Nafissa Thompson-Spires novelláiban²

Absztrakt. Jelen tanulmány az interdiszciplináris anyaságkutatás eszköztárával, az afroamerikai anyaság szociokulturális kontextusát figyelembe véve vizsgálja két afroamerikai író nő egy-egy novelláját: bemutatja, hogy a Pulitzer-díjas Alice Walker 1981-es *The Abortion* című műve, valamint a fiatal írógenerációhoz tartozó Nafissa Thompson-Spires *Belles Lettres* című írása hogyan tematizálja a normatív anyaság és a tiszteletreméltóság politikájának diskurzusait. A szövegek rövid bemutatása és a releváns elméleti és történelmi háttér felvázolása után megvizsgálom, hogy a novellák hogyan erősítik meg vagy ássák alá a normatív anyaság négy alaptételét, valamint hogy a három szereplő anyaságélményét miként árnyalja a kortárs társadalom átracializáltsága. A normatív anyaság és a tiszteletreméltóság politikája, imperatívuszai összefonódnak a történetekben, ami arra készteti a főszereplőket, hogy az anyaságot egy külső tekintet kedvéért végzett performanciaként éljék meg. Feltárom az ideális fekete anyafigura előtérbe helyezésének narratív implikációit, valamint reflektálok a szereplők által választott megküzdési stratégiákra és ezeknek a fekete amerikai anyaság történelmileg beágyazott helyzetével való összefüggéseire.

„A fekete anya nem lehet jó anya, és aligha lehet egyáltalán anya.”³

Bevezetés

Milyen egy jó anya? A választ minden kor és minden diskurzus másként fogalmazza meg, gyakran a szeretet, önfeláldozás és a családi egység szentségének fogalmai mentén haladva. Ezzel szemben a feminista eredetű, interdiszciplináris tudományág, az anyaságkutatás (*motherhood studies*) radikálisan elhatárolódik már a kérdéstől is. Az ideális anya homogén képének elemzése helyett arra fókuszál, miként konstruálódik az anyaság különböző társadalmi berendezkedésekben, valamint a

-
- 1 A TANULMÁNY A KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS MINISZTERIUM ÚNKP-23-4-II-DE-251 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.
 - 2 Jelen tanulmány egy korábban angol nyelven megjelent cikkem átdolgozott, kibővített változata. Ld. LÉNÁRT-MUSZKA Zsuzsanna, *The Perils of Embracing Respectability Politics. Maternal Conformity and Normativity in Alice Walker's The Abortion and Nafissa Thompson-Spires's Belles Lettres = Normative Motherhood. Regulations, Representations, and Reclamations*, szerk. Andrea O'REILLY, Bradford, ON: Demeter Press, 2023, 153–168.
 - 3 Kevin E. QUASHIE, *Black Women, Identity, and Cultural Theory. (Un)Becoming the Subject*, New Brunswick: Rutgers University Press, 2004, 66.

nem, rassz, szocioökonómiai helyzet és egyéb tényezők függvényében. Fellép az ellen a tendencia ellen, amely az anyát kizárólag fehér, euroamerikai, középosztálybeli, ciszsemű, heteroszexuális, biológiai anyaként definiálja, így számot vet többek között azzal is, hogy az afroamerikai nők számára az anyaság más jelentéstartalmakkal, elváráshalmazokkal és kihívásokkal jár együtt.

Jelen tanulmány a fekete amerikai anyaság kontextusában vizsgálja a „jó” anya alakjának reprezentációit két kortárs afroamerikai író egy-egy novellájában. Alice Walker *The Abortion* (1981) című írásának, valamint Nafissa Thompson-Spires *Belles Lettres* (2018) című művének bemutatását követően röviden felvázolom a fekete amerikai anyák társadalmi helyzetének történelmi beágyazottságát, amelyet a normatív anyaság és a tiszteletreméltóság politikájának diskurzusain belül helyezek el. Ezután megvizsgálom, hogy a történetek hogyan erősítik meg vagy ássák alá a normatív anyaság négy alaptételét – a normalizációt, esszencializálást, szakértősítést és intenzifikációt –, valamint hogy a három szereplő anyaságélményét miként árnyalja a kortárs társadalom átracializáltsága, azaz a rasszhoz kapcsolódó – racialis⁴ – problémákkal való átitatottsága. A normatív anyaság és a tiszteletreméltóság politikájának imperatívuszai összefonódnak a történetekben, ami arra készteti a főszereplőket, hogy az anyaságot egy külső tekintet kedvéért végzett performanciaként éljék meg. Feltárom az ideális fekete anyafigura előtérbe helyezésének narratív implikációit, valamint reflektálok a szereplők által választott megküzdési stratégiákra és ezeknek a fekete anyaság történelmileg beágyazott helyzetével való összefüggéseire.

48

Alice Walker nemcsak regényeiről – köztük elsősorban a *Bíborszínről* (1982) – és feminista esszéiről, hanem novellásköteteiről is széles körben ismert. Az 1981-es *You Can't Keep a Good Woman Down* („Egy jó asszonyt nem lehet leigázni”, szabad fordításban) című kötetében⁵ megjelent *The Abortion* (Az abortusz) sűrűn szövött szövegszerkezete, valamint a nőiség és az anyaság árnyalt kezelése ellenére nem kapott nagy kritikai figyelmet. Főhőse, Imani csapdában érzi magát érzelmileg üres házasságában Clarence-szel, akinek politikai ambíciói gyakran háttérbe szorítják a felesége iránti elkötelezettségét. Az elbeszélés végigköveti Imani útját az egyetemistaként elvégzett első abortuszától kezdve a lánya születésén és egy vetélésen át az újabb abortuszig – mindezt a hatvanas évek polgárjogi mozgalmainak idején. A *Belles Lettres* 2018-ban jelent meg a fiatal írógenerációhoz tartozó Nafissa Thompson-Spires első, több irodalmi díjat is elnyerő⁶ novelláskötetében, a *Heads of*

4 A „racialis” (*racial*) kifejezést ’rasszhoz kapcsolódó’, ’rasszalapú’, ’rasszosított’ értelemben használom, Gera Juditot és Federmayer Évát követve. GERA Judit, *Az alávetettség struktúrái a holland prózában*, Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 2012, 17.; FEDERMAYER Éva, *Millenniumi Budapest és ragtime*, Replika, 2017/1–2., 44.

5 A gyűjtemény címe Lillian Miller 1928-as blues dalának azon sorára utal, amely azt ünnepli, hogy a fekete nők nem hajlandók alávetni magukat a férfiak rossz bánásmódjának; ez a szellemiség visszaköszön a kötet történeteiben is. MARIA V. JOHNSON, „You Just Can't Keep a Good Woman Down.” *Alice Walker Sings the Blues*, *African American Review*, 1996/2., 222–223.

6 PEN AMERICA, *Meet the 2023 Literary Awards Judges*, pen.org, 2023, <https://pen.org/meet-the-2023-literary-awards-judges/>

the Colored People-ben (kb. Színes bőrű emberfők).⁷ Az 1991-ben egy hónapon keresztül játszódó, episztoláris formát követő novella két anya konfliktusát követi nyomon, akiknek lányai ugyanabba az iskolába járnak. A levelek kezdetben passzív-agresszív, ámde udvarias hangneme egyre inkább ellenségessé válik. Bár mindkét történet az anyaság más-más szakaszára fókuszál – Walker írása a terhességre és a kisgyermek gondozására, Thompson-Spires műve pedig az iskoláskorú gyermekről való gondoskodásra –, mindkettőben felső-középosztálybeli nők szerepelnek, akik lehetőségeit több, részben általuk internalizált szexista és rasszista norma határolja körül. A *The Abortion* és a *Belles Lettres* világát benépesítő szereplőket a normatív anyaság és női(es)ség készíteti arra, hogy a tiszteletreméltó, felső-középosztálybeli anya ideáljának megtestesítői legyenek; így mindkét történet tematizálja a fekete tiszteletreméltóság politikájának elvárásait.

A normatív anyaság és a tiszteletreméltóság politikája

Mindkét novella reflektál az Andrea O'Reilly anyaságkutató által normatív anyaságnak (*normative motherhood*) nevezett, előíró jellegű, az ideális anyai viselkedést korlátok közé szorító keretrendszerre. O'Reilly szerint a normatív anyaság tíz diktátuma között szerepel a normalizáció, amely az anyaságot csak a hagyományos családmóddal belül tartja elképzelhetőnek, azaz bebetonozza a nőket a nukleáris, heteronormatív családba; az esszencializálás, amely „az anyaságot a női identitás alapjaként pozicionálja”⁸ és azt a női lét lényegéből fakadónak tartja; a szakértősítés, amely arra ösztönzi az anyákat, hogy a szülői szerepvállalás során a(z orvosi vagy egyéb) szakértők tanácsait részesítsék előnyben akár saját tapasztalataikkal szemben is; és az intenzifikáció, amely elhiti a nőkkel, hogy a gyermekvállalásnak bonyolult, mindent felemésztő vállalkozásnak kell lennie.⁹ Azok a nők, akik nem tudnak vagy nem akarnak igazodni a normatív anyaság preskriptív diskurzusához és gyakorlatához, ezen a keretrendszeren belül értelem- és szükségszerűen a „rossz” anya kategóriájába sorolandók.¹⁰

A történetek azt mutatják be, hogyan küzd három fiatal fekete nő a normatív anyasággal a fekete amerikai anyaság terhelt történelmének tükrében. Bár a fehér többséghez tartozó nőket érintő patriarchális elvárások is nagy múltra tekintenek vissza, a különböző racializált kisebbségekhez tartozó nők, különösen a fekete amerikai nők a gyarmatosítás időszakától kezdve az elnyomás sokrétű megnyilvánulásainak vannak kitéve. Ahogy a rabszolgaság intézményének elterjedésével párho-

7 James McCune Smith 19. századi afroamerikai orvos és író azonos című, az általa figyelemre méltónak tartott fekete embertípusokról alkotott rajzait és rövid leírásait tartalmazó kötete. Thompson-Spires hasonló karakterrajzokat kíván alkotni. Nafissa THOMPSON-SPIRES, *Author's Note* = Uő, *Heads of the Colored People*, New York: 37 Ink, 2018, 166.

8 A tanulmányban idézett, eredetileg angol nyelvű szövegek részleteit saját fordításomban közlöm.

9 Andrea O'REILLY, *Matricentric Feminism. Theory, Activism, Practice*, 2. kiadás, Bradford, ON: Demeter Press, 2021, 10–11.

10 Uo., 11.

zamosan kialakult a fehér faji identitás, a fekete anyai test leértékelése hozzájárult a fehér anyai test felmagasztalásához és méltóságteljesként való ábrázolásához. Ez a folyamat lényeges szerepet játszott a „fehér faji identitás konstrukciójában.”¹¹ Az igazi nőiség és az otthonosság tizenkilencedik századi, fehér nőkre vonatkozó kultuszai már eleve korlátozó és szabályozó diskurzusok, de a fekete nőiség behatárolásával betonozták csak be igazán magukat: a fehér női identitás és a fehér anyaság konstrukciója azáltal szilárdult meg, hogy a fekete nőiséget eredendően erkölcsetlennek, lealacsonyítónak, és alapjaiban „más”-nak állították be. Ahogy a fehér nőiség ideológiai határait úgy húzták meg, hogy a fekete nők kiszoruljanak belőle,¹² a rabszolga nő is kiszorult a fehér nők előjogának számító anyaság jelentésmezéjéből.¹³

Következésképpen egy olyan társadalmi rend jött létre, amelyben már maga az „anya” kifejezés is paradoxonná vált a rabszolgaság kontextusában.¹⁴ A gyarmatokon, majd az Amerikai Egyesült Államok bizonyos régióiban a 18-19. században a gazdaság az Afrikából elhurcolt vagy megvásárolt emberi munkaerőre támaszkodott, aminek következtében a női rabszolgákat rendszeresen megerőszakolták, hogy gazdasági haszon reményében teherbe ejtsék őket,¹⁵ majd nem ritkán az újszülötteket elválasztották anyjuktól. A fekete anya-gyermek kapcsolatok lehetlenné tételével, valamint a rabszolgaságban élő családok szétzúzásával párhuzamosan a 'kapzsi', 'lusta', 'alkalmatlan' fekete anyákról alkotott kulturális képekből az amerikai tudatot átható sztereotípiák váltak, amelyek ma is hatással vannak sok nő anyai identifikációs folyamatára. Mindezek miatt Kevin E. Quashie afroamerikanista szerint a fehér felsőbbrendűség által dominált társadalmakat akkora strukturális egyenlőtlenségek határozzák meg, hogy a fekete anyák önhibájukon kívül eleve ki vannak zárva a „jó” anyák köréből: amennyiben a rasszista patriarchális társadalom szerint „jó anyának lenni azt jelenti, hogy a legjobbat biztosítjuk gyermekünk számára, a fekete anya nem lehet jó anya, és aligha lehet egyáltalán anya”¹⁶. Quashie szerint az anyaság szükségszerűen politikai jellegű és jelentőségű ellenállásnak tekinthető¹⁷, különösen a 20. században, egy olyan kontextusban, amiben – a rabszolgaság erőszakos „szülesztési” kísérleteivel ellentétben – arra ösztönözték a színes bőrű nőket, hogy minél kevesebb gyermeket vállaljanak.¹⁸

11 Steven MARTINOT, *Motherhood and the Invention of Race*, Hypatia, 2007/2., 86.

12 Hazel V. CARBY, *Reconstructing Womanhood. The Emergence of the Afro-American Woman Novelist*, Oxford: Oxford University Press, 1987, 38–39.

13 Venetria K. PATTON, *Women in Chains. The Legacy of Slavery in Black Women's Fiction*, New York: State University of New York, 2000.

14 Hortense J. SPILLERS, *Mama's Baby, Papa's Maybe. An American Grammar Book*, Diacritics, 1987/2., 76.

15 Angela Y. DAVIS, *Women, Race and Class*, New York: Vintage, 1983, 25–26.

16 Kevin E. QUASHIE, *I. m.*, 66.

17 *Uo.*

18 Dorothy E. ROBERTS, *Killing the Black Body. Race, Reproduction, and the Meaning of Liberty*, New York: Pantheon Books, 1997, 90–92.

Ezen társadalmi folyamatokra adott válaszként számos fekete nő a tiszteletreméltóság politikáját (*respectability politics*) tette magáévá abban a reményben, hogy aláassa az őket intellektuálisan és kulturálisan alacsonyabb rendűnek beállító sztereotípiákat. A tiszteletreméltóság politikája nem csak a fekete amerikaiakra jellemző; különböző marginalizált csoportok is erre a stratégiára támaszkodtak, hogy így vívják ki a többség tiszteletét,¹⁹ de magát a kifejezést a fekete nőkkel kapcsolatban Evelyn Brooks Higginbotham alkotta meg 1994-ben. Állítása szerint a fekete baptista nők a Jim Crow-korszakban a fehér többség megbecsülésének elnyerésére irányuló erőfeszítéseik során tiszteletreméltónak, méltóságteljesnek pozicionálták magukat, ragaszkodva ahhoz, hogy megfeleljenek a fehér társadalmi normáknak.²⁰ Higginbotham a fekete baptista nők tiszteletreméltósági politikáját az ellenállás egyik formájaként konceptualizálja, amely párhuzamosan futott az intézményesített rasszizmus elleni erőszakmentes, de kitartó erőfeszítésekkel;²¹ a tiszteletreméltóság politikája azonban asszimilációs taktikaként is működhet, és a kulturális gyökerek tagadásával, valamint túlzott önszabályozással és önfegyelmeléssel járhat.²² Az igyekezet, hogy a fekete nők és anyák méltóságteljes, tiszteletreméltó személyi képét közvetítsék magukról, máig tetten érhető, és a társadalmi normáknak – például a normatív anyaság parancsainak – való megfelelésre ösztönzi őket.

Esszencializált és normalizált anyaság a *The Abortion*-ben

A *The Abortion* főhőse, Imani a tiszteletreméltóság politikája visszhangjai által befolyásolva több életszakaszon megy keresztül. Az anyává válás előtti életére vonatkozó utalásokból kiderül, hogy soha nem állt szándékában megházasodni; inkább „szeretőket akart fogadni, akiket hajnalban hazaküldhetett, hogy szabadon dolgozhasson és csavaroghasson”²³. Miután a egy konzervatív déli államban nőtt fel, New Yorkban tölti egyetemi éveit, és itt végezteti el első terhességmegszakítását is. Távol áll attól, hogy büntudatot érezzen, sőt, a beavatkozást a felnőtté válás rítusának tekinti,²⁴ de az, hogy később nem hajlandó visszaemlékezni a megélt testi fájdalmakra, traumára adott válaszreakciónak tekinthető.²⁵ Ehelyett mitologizálja az abortuszt és olyan izgalmas, „csodálatos” eseményként írja le, amely lehetővé tette

19 Philip Edward JONES, *Respectability Politics and Straight Support for LGB Rights*, Political Research Quarterly, 2021/4., 935.

20 Evelyn B. HIGGINBOTHAM, *Righteous Discontent. The Women's Movement in the Black Baptist Church, 1880–1920*, Cambridge: Harvard University Press, 1994, 185–187.

21 Uo., 187.

22 Hedwig LEE – Margaret Takako HICKEN, *Death by a Thousand Cuts. The Health Implications of Black Respectability Politics*, Souls. A Critical Journal of Black Politics, Culture, and Society, 2016/2–4., 421–422.

23 Alice WALKER, *The Abortion* = *Uó, You Can't Keep a Good Woman Down*, London: Women's Press, 1981, 73.

24 Uo., 67.

25 LÉNÁRT-MUSZKA Zsuzsanna, *The Subjectivity of Pregnancy and the Trauma of Abortion in Alice Walker's The Abortion*, Watermark. A Scholarly Journal, 2018/12., 125.

számára, hogy kézbe vegye élete irányítását és megértette vele, hogy „az élet – amit az ember maga körül lát és Életnek nevez – nem csupán egy homlokzat,” ami mögött valójában nincs semmi.²⁶ Ez a meglehetősen rejtélyes megfogalmazás azt sugallja, hogy a beavatkozás több volt, mint Imani cselekvőképességének megnyilvánulása; olyan felszabadító cselekedet, amely ellensúlyozni hivatott egy korábbi elidegenedettség-érzést, amire bár Imani nem reflektál nyíltan, de ami déli, konzervatív, elnyomó neveltetésében gyökerezhet.

Később mégis pontosan ebbe a fojtogató, elidegenítő környezetbe tér vissza. Az olvasó által megismert következő epizódból megtudjuk, hogy Imani maga mögött hagyta a New York-i egyetemista lány szabad, talán még bohém perszónáját, és visszaköltözött délre, férjhez ment egy „rendes” fekete férfihoz, és született egy lánya. Férje, Clarence a kisváros első fekete polgármesterének tanácsadójaként tevékenykedik. Clarence számára kiemelkedő jelentőségű, hogy ebben a fajilag terhelt történelmi pillanatban aktívan támogassa a polgármestert, amit Imani, ha vonakodva is, de elfogad. A polgárjogi mozgalmak idején érthető a férj azon vágya, hogy egyrészt hosszú távon érdemi politikai változást érjen el, másrészt pedig azért is szeretné biztosítani a polgármester sikerét, hogy a fehér felsőbbrendűség hívei ne mondhassák: lám, egy újabb alkalmatlan és kudarcot valló fekete polgármester.²⁷ Imani érti mindezt, ugyanakkor keserűen veszi tudomásul, hogy a gyakori közös vacsorák során a polgármester „soha nem nézett rá közvetlenül . . . és ehelyett úgy beszélt Clarence-szel, mintha Imani ott sem lenne, azt feltételezve, hogy nőként nem érdekli a politika, sőt: nem is érti.”²⁸ Bár Clarence támogatja Imani abortuszra vonatkozó döntését, közvetlenül azelőtt, hogy Imani New Yorkba repül, a polgármesterrel végzett munkáját helyezi előtérbe Imani érzelmi támogatása helyett.²⁹

Imanit nemcsak a férje és a polgármester söpri félre, hanem közvetve a polgárjogi mozgalomban és annak környékén uralkodó maszkulinista politikai erőfeszítések sem veszik emberszámba. Clarence és a polgármester éppen az iskolai szegregáció kérdéséről tárgyalnak, miközben nem vesznek tudomást az abortuszra készülő Imani érzelmileg terhelt állapotáról.³⁰ A sors iróniája, hogy Imani édesanyja, aki tanárnő volt, tüdőrákban hal meg, amit az osztályterem falaiból kiszivárgó azbeszt okozott, és a halála fölött érzett fájdalom járul hozzá Imani vetéléséhez. Clarence látóterében viszont mindez nem jelenik meg; szerinte – a polgárjogi mozgalom tágabb politikai légkörével egybecsengve – a szegregáció megszüntetésének nagyívű problémái elsőbbséget élveznek az olyan „részletkérdésekkel” szemben, mint az alulfizetett tanárnők egészsége – éppen úgy, ahogyan a politikai viták is elsőbbséget élveznek Imani fájdalomával szemben. Mindez arra utal, hogy Clarence azon kívánsága, hogy családtagjai a tiszteletreméltó fekete polgárok sze-

26 Alice WALKER, *I.m.*, 67.

27 *Uo.*

28 *Uo.*, 66.

29 *Uo.*, 67.

30 *Uo.*, 66–67.

repét töltsék be, Imanit egy mindig már alacsonyabb rendű pozícióba helyezi, vissza a homlokzat mögé, amelytől szabadulni akart.

A normativitáshoz és a tiszteletreméltósághoz való ragaszkodás több szempontból is árt Imaninak. A szabad életet preferáló, művészi hajlamú, művelt és urbánus nő, és a rendes, kisvárosi, normatív életet élő feleség és anya szerepe közötti szorongató ellentétet több metafora is megragadja: Imani torka összeszorul, mikor Clarence kezének súlyát érzi a fején;³¹ mikor Clarence Imani mellé térdel, feje a nő térdéhez nyomódik;³² lányuk, Clarice Imani ölében ülve a hasát nyomja.³³ Mindettől Imani úgy érzi, mindketten „rácsimpaszkodnak és használják őt,” amit alig bír elviselni.³⁴ Imani különböző egészségügyi problémái, köztük a vérszegénység és a fogászati problémák minden bizonnyal részben terhességéből adódnak, ám krónikus testi diszkomfortérzete és erőtlensége arról is tanúskodik, hogy mennyire fojtogató a környezete. Imani többször is elgondolkodik azon, hogy korábban milyen „jó” embernek tartotta Clarence-t, arra hivatkozva, hogy éppen ezért ment hozzá feleségül.³⁵ A jelenben viszont azzal küzd, hogy „csalónak” érzi magát, mert a házasság untatja,³⁶ és a kommunikációjuk akadozása és a férfi figyelmének hiánya azt jelzi, hogy a kapcsolatuk már nem kielégítő. Imani döntése, hogy egy olyan házasságban marad, amely már nem okoz neki örömet, arra a késztetésére utal, hogy ragaszkodjon a Clarence-ről mint kiemelkedő, méltó, jó férfiről alkotott képhez és a nukleáris család eszméjéhez, azaz a normatív családszerkezethez.

Azonban ami ennél is relevánsabb, hogy Imani sosem teljesedett ki az anyaságában. Az első abortusz monumentális eseményével szemben az anyává válás hétköznapiságát hangsúlyozza ki: „A gyermekvállalás tapasztalatnak jó, úgy, mint lediplomázni. De ha egyszer megcsinálta az ember, akkor megvan az élmény, és az elég is.”³⁷ Az anyává válás tehát számára csupán a társadalmi nemének letudandó feladata, a képzeletbeli női teendőlista egy tétele, a női lét alapvető, elidegeníthetetlen része. A tény, hogy Imani említést tesz bizonyos tapasztalatok felhalmozásáról, mint például az anyává válásról vagy a diploma megszerzéséről – a szeretők, a csavargás és a szabad munka említésével együtt³⁸ –, leképezi az ideális életről alkotott fogalmát: kreatív, dinamikus létre vágyik, amelyben egyik élmény követi a másikat. A gyermekvállalás azonban behatárolja a lehetőségeit, és olyan kereteket állít fel számára, amelyek elérhetetlenné teszik a számára ideális életmódot.

Amikor Imani e körülmények között ismét teherbe esik, rájön, hogy – ahogyan ő fogalmaz – „egy újabb gyermek megölne engem”³⁹. A terhességmegszakí-

31 Uo., 65.

32 Uo., 71.

33 Uo.

34 Uo.

35 Uo., 64–65.

36 Uo., 67.

37 Uo., 65.

38 Uo., 73.

39 Uo., 65.

tás melletti döntése több okból is szembemegy az engedelmes, felső középosztálybeli fekete nőtől és normatív életet élő anyától elvártakkal. A saját testi és lelki egészségének előtérbe helyezése ellentmond a hagyományosan az anyáknak tulajdonított – és tőlük elvárt – önzetlenséggel. Ráadásul Imani kisvárosi, vallásos közössége is ellenezné az abortuszt. A fekete amerikai közösségekben nagyjából az 1970-es évekig domináló abortusz-diskurzus tovább árnyalja a helyzetet. Az abortusszal szembeni, többek között az Iszlám Nemzet fekete nacionalista szervezet és a Fekete Párducok Pártja által táplált általános bizalmatlanság egyik oka volt, hogy a terhességmegszakítások által okozott népességcsökkenést önkéntes, saját maguk által végzett népirtásként keretezték, és úgy vélték, végső soron a fehér többség érdekeit szolgálja.⁴⁰ Imani döntése, hogy megszakítja terhességét, tehát úgy tűnik, ellentmond több, egymást átfedő és kulturálisan beágyazott imperatívnak.

Ha közelebről megvizsgáljuk a törekvését, hogy – ahogyan az elbeszélő fogalmaz – „saját magát válassza”,⁴¹ kiderül, hogy az abortusz aktusa kényszerű helyzetének ellenszereként lép fel. Egyrészt kísérlet arra, hogy javítson a házasságán: látva, hogy az anyja munkakörülményeit jelentéktelennek tartják, és tőle magától is elvárják, hogy némán támogassa férje ambícióit, Imani kétségbeesetten provokálja Clarence-t, hogy helyezze előtérbe az ő gondjait, és segítsen neki meghozni a döntést, hogy megtartja-e a gyermeket.⁴² Az abortusz egyben jelzi, hogy vágyik a teste feletti kontrollra.⁴³ Ennél is jelentősebb, hogy a terhességmegszakítás a lázadás aktusaként működik. Amennyiben az első abortusz jelentősége abban rejlik, hogy megtanította Imanit arra, hogy az élet nem csupán egy homlokzat, a második abortusztól azt reméli, hogy orvosolja egyre üresebbé váló életét – egy olyan életet, amelyben már-már kiegyezett azzal, hogy a perifériára szorult, vagyis egy homlokzat mögé helyezték. Amikor azt érzi, hogy férje és lánya csak „használja” őt, rájön: „az egyetlen módja annak, hogy igényt tarthasson magára, hogy szabaddá és különállóvá váljon, az, hogy valami fájdalmas, önmeghatározó, de önpusztító dolgot tesz”⁴⁴. Így a második abortusz nem pusztán a cselekvőképesség megszerzésének és a testi autonómia megteremtésének aktusaként olvasható, hanem az Imani által kialakított tiszteletreméltó, normatív életnek való ellenállás eszközeként is.

Ezt az olvasatot a szövegben található nyelvi kétértelműség is alátámasztja. A történet középpontjában a Holly Monroe tiszteletére rendezett templomi megemlékezés áll. Holly öt évvel a fő cselekményszálát megelőzően, középiskolai ballagása napján faji indíttatású rendőri brutalitás áldozata lett. Imani, bár családi környezetét fullasztónak tartja, élvezzi, hogy a kisvárosi baptista közösség tagja, és szolidaritásból részt vesz ezeken az évenkénti megemlékezéseken. Bár az eseményre néhány nappal a második abortusz után kerül sor, Imani nem kíméli magát: alaposan megfürdeti és felöltözteti Clarice-t, majd érzelmileg felfokozott állapotban

40 Jennifer NELSON, *Women of Color and the Reproductive Rights Movement*, New York: New York University Press, 2003, 77–85.

41 Alice WALKER, *I. m.*, 70.

42 *Uo.*, 64–65.

43 *Uo.*, 69.

44 *Uo.*, 71.

megy a szertartásra. Megjegyzi, hogy a meggyilkolt lány egykori osztálytársai mind hasonlóan Hollyra, és azon morfondíroznak, hogy „minden, egy bizonyos sebezhető életkorban lévő fekete lány Holly Monroe. És egy még mélyebb igazság: Holly Monroe ő maga volt. Önmaga lelőve, elvetelve az önmagává válás előestéjén”⁴⁵. A Holly és az abortusz közötti asszociatív kapcsolat Imani elfojtott bánatára és büntudatára utal a terhességei megszakítása miatt, azaz Holly az abortált magzat(ok)at is szimbolizálja. Ugyanakkor az, hogy Holly „önmaga”, arra utalhat, hogy ő (azaz Holly) nem csupán valaki mást helyettesítő szimbólum, hanem saját, személyes, nem feltétlenül átpolitizált történettel rendelkezik. A mondatszerkezet azonban egy másik értelmezést is lehetővé tesz: Holly Monroe Imanit szimbolizálja, akit „az önmagává válás előestéjén” abortáltak. Az abortusz itt nem magára a terhességmegszakításra utal, hanem Imani veszteségeire: arra, hogy a szabad, kötöttségektől mentes életet elcserélte a hagyományos feleséggé és anyává válásra, mielőtt még „önmaga” lehetett volna.

Imani olyannyira azonosul Hollyval, hogy amikor Clarence és a polgármester ahelyett, hogy csatlakoznának a megemlékezéshez, inkább a város új alkotmányáról diskurálnak, Imani dühös lesz, és úgy érzi, őt magát sértették meg ezzel. Érdekes módon Clarence éppen a tiszteletreméltó helyi politikus szerepét betöltve viselkedik tiszteletlenül, ám a polgármesterrel való beszélgetés olyannyira fontos számára, hogy megkockáztatja: a közösség elítélheti majd, amiért nem aktív résztvevője a megemlékezésnek. Úgy tűnik tehát, hogy Clarence is a tiszteletreméltóság csapdájába került és számos elvárás között kell navigálnia. Imanin azonban ez mit sem segít: szinte rávetíti magát Hollyra, azt sugallva, hogy a fekete nők élete és méltósága előrébb való, mint egy elvont politikai elv mentén való cselekvés. Imani később ezt a pillanatot – Clarence félrevonulását – nevezi meg, mint azt, amelyben végleges elszakadt a férjétől. A történet ezután optimistán zárul: bár Imani sír, amikor összepakolja a holmiját, mégis megkönnyebbülést érez. Szorongása szertefoszlik és visszanyeri egészségét. Az olvasó nem tudja meg, hogy a különválásuk milyen hatással lesz a családra, de az, hogy Imani az, aki csomagol, azt jelentheti, hogy Clarice-t is hátrahagyja. Imani tragédiája abban rejlik, hogy elfordul egy olyan életmódtól, amelyről tudja, hogy megfelelne neki, és helyette a normatív, kényelemmel teli, tiszteletreméltó élet felé menekül, és beletörődik abba az elvárásba, hogy gyermeket vállaljon. Az abortusszal, majd házasságának felbomlásával lázad környezete mindennapos rasszizmusa és szexizmusa ellen. Hogy ebbe beletartozik-e az a radikális és tabunak számító cselekedet, hogy egyedül, Clarice nélkül lép tovább, nem világos, de még ha magával is viszi a lányát, Imani egyértelműen lezárja élete egyik fejezetét, és feltehetően legalább részben leteszi a normalizált, esszencializált anyaság igáját.

55

Szakértősités és intenzifikáció a *Belles Lettres*-ban

Míg Imani túlnyomórészt fekete környezetben él, addig Monica és Lucinda a *Belles Lettres*-ban közösségükön belül egyedülálló helyzetben vannak. Egy ideig Lucinda

lánya, Christinia az egyetlen fekete lány a gazdag kaliforniai városrész egyik iskolájában, ami, Monica lányának, Fatimának az érkezésével változik meg. Lucinda felkeresi Monicát abban a reményben, hogy elfojtja a rivalizálást a két lány között. Mivel az olvasó a lányok viselkedéséről csak a levelekből értesül, nem világos, hogyan kezdődött a konfliktus, viszont az anyák szavaiból az sejlik fel, hogy Christinia, miután megalapozta a helyzetét mint az osztály egyetlen fekete lánya, most úgy érzi, versenybe került az újonnan érkezővel. A lányok és így az anyák közötti súrlódások tehát a kivételes státuszhoz való ragaszkodásból, az erre való törekvésből erednek. Míg a lányok piszkálják egymást és pletykákat terjesztenek a másiktól, hogy kitűnjenek a kortársaik közül, addig az anyák ugyanezt teszik: kétségbeesetten próbálják betölteni a tiszteletre méltó fekete személy szerepét egy túlnyomórészt fehér közösségben. Monica megjegyzi: „Nem vagyok azon a véleményen, hogy az osztály két fekete gyerekének ellenségnek kellene lennie, és azt sem szeretem, ha ez felhívja rájuk (vagy a szüleikre) a figyelmet, amikor amúgy is nehéz helyzetben vannak,”⁴⁶ de Lucinda mintha büszke lenne az egyediségükre: „Mi nem vagyunk zavarban Christinia feketeségével kapcsolatban. Én magam is [ebbe az iskolába] jártam gyerekként, és nagyon boldog voltam ott, annak ellenére, hogy akkoriban én voltam az egyetlen fekete gyerek az egész alsó tagozaton”⁴⁷. Így vagy úgy, de a jómódú, elővárosi, fehér térhez való igazodás nyomást gyakorol mind az anyákra, mind a lányokra, ami számos félresikerült beilleszkedési kísérletet eredményez.

56 Az anyák helyzetét még bonyolultabbá teszi, hogy mindkettejüknek fontos a karrier és a hivatás: Lucinda klinikai szakvizsgával rendelkező családterapeuta, Monica pedig neveléstudományi PhD fokozattal rendelkező egyetemi oktató. Lucinda már az első levelének aláírásában világossá teszi, milyen képesítésekkel rendelkezik, ám a másik nőt laza „Szia, Monica”-val szólítja meg.⁴⁸ Válaszul Monica olyan fejléces levélpapírt használ, amely egyértelművé teszi az ő státuszát is; ettől a ponttól a levélpapírok és az aláírások csak egyre informatívabbak és terjedelmesebbek lesznek, míg a köszönések egyre agresszívebbek. A szarkasztikus „Kedves Lucinda, vagy mondjam inkább úgy, hogy Dr. Johnston?”-ból⁴⁹ hamarosan egy kurta „Lucinda” lesz. Ezek a paratextuális eszközök – és az olyan kevésbé finom megjegyzések, mint például az „Apropó, neked amúgy nem csak mesterdiplomád van?”⁵⁰ – azt mutatják, hogy az anyák a képzettségükre támaszkodnak, hogy némi tiszteletet szerezzenek, amikor úgy érzik, támadásnak vannak kitéve. Nemcsak egymás lányait, de egymást is egyre hevesebben vádolják, megpróbálva aláásni a másik szakmai elismertségét. Úgy érzik, hogy gyermekeik esetleges hiányosságai elárulják saját anyai gyengeségeiket, ezért arra kényszerülnek, hogy pajzsként használják karrierjüket – és így a tiszteletreméltó státuszukat.

46 Nafissa THOMPSON-SPIRES, *Belles Lettres* = *Üő, Heads of the Colored People*, New York: 37 Ink, 2018, 37.

47 *Uo.*, 38.

48 *Uo.*, 34.

49 *Uo.*, 37.

50 *Uo.*, 38.

Nem véletlen, hogy mind Monica, mind Lucinda diplomája a gyermekek fejlődéséhez, fejlesztéséhez (is) kapcsolódik. Nyíltan utalnak saját feltételezett szakmai fel-sőbbrendűségükre. Lucinda mind Monicát, mind Fatimát támadja azzal, hogy azt írja: „Sajnos, te engeded neki, hogy arrogáns legyen és már ilyen fiatal korban akadályozod a fejlődését. Pontosan erről írok az első könyvem harmadik fejezetében, az *Óvatosan a kényeztetéssel*-ben”⁵¹. Monica megkérdőjelezi Lucinda képzettségét,⁵² és megjegyzi, „milyen szerencsés”, hogy Christiniának legalább Lucinda praxisán keresztül hozzáférése van pszichoterápiához, ellenségesen azt sejtetve, hogy a lánynak szakszerű segítségre van szüksége.⁵³ Fokozatosan egymás sértegetéséhez folyamodnak, amikor a másik állítólagos hűtlenségére hivatkoznak,⁵⁴ végül pedig nyíltan gúnyolódnak és fenyegetik egymást.⁵⁵ Papíron mindkét anya gyermeknevelési szakértő, mégis egyre kicsinyesebbnek és hektikusabbnak látszanak. A szerző azon döntése, hogy így ábrázolja ezeket a művelt nőket, a szakértősítés kritikáját tárja fel. Azt sugallja, hogy bár Monica és Lucinda kompetensek a munkájukban, és együttérző, lányaik szenvedélyes védelmére törő anyák, nem a szakértői státuszuk a döntő, és az semmiképpen sem segíti őket abban, hogy meggyőzzék a másikat. A két szféra – a szakmai és az anyai – együtt nem működik, nem működhet. Ezért az a tény, hogy ebben a kontextusban nem tudják használni a szaktudásukat, azt sugallja, hogy ez a tudás nem átvihető és nem alkalmazható a valós szülői helyzetekben, ami nem mást kérdőjelez meg, mint a szakértői tudás gyermeknevelésben való legitimitását.

A szakértősítés mellett a normatív anyaság másik alapelve, amely Thompson-Spires történetében erőteljesen megjelenik, az intenzifikáció. Bár Lucinda azt állítja, hogy „itt [a mi közösségünkben] megpróbálunk segíteni a gyerekeknek feldolgozni a problémáikat anélkül, hogy túlságosan belekeverednénk,”⁵⁶ mindkét nő fontosnak tartja, hogy részt vegyen a lánya iskolai életében: Lucinda az iskola Jack and Jill of America tagozatában dolgozik, egy olyan szervezetben, amelynek célja a fekete gyerekek vezetői készségeinek fejlesztése;⁵⁷ Monica jelentős összeget adományoz az iskolának, csatlakozik a szülői munkaközösség újonnan érkező tanulókat fogadó bizottságához,⁵⁸ és mindketten kísérőként vesznek részt az osztálykiránduláson.⁵⁹ Az iskolai életbe való bevonódásuk, levelezésük gyakorisága és érzelmeik intenzitása, amely konfliktusuk kiéleződésében is megmutatkozik, arról árulkodik, hogy a „jó” anya megkérdőjelezhetetlen ideál(l)ját szeretnék megtestesíteni. Monica megjegyzése arról, hogy Lucindának több időt kellene Christiniával töltenie,⁶⁰ célzás arra, hogy Lucinda elhanyagoló szülő, Monica pedig

51 Uo., 39.

52 Uo., 38.

53 Uo., 35.

54 Uo., 40.

55 Uo., 43.

56 Uo., 36.

57 Uo.

58 Uo., 45.

59 Uo., 34.

megkérdőjelezhetetlen erénynek tekinti az intenzív szülőséget. Továbbá Fatima és Christinia tanulmányi sikerére és társadalmi népszerűségére tett ismételt utalásaiak mögött az anyák azon reménye húzódik meg, hogy intenzív anyai erőfeszítéseik kivételes gyermekeket fognak eredményezni, akik által ők maguk is sikeresnek, jónak érezhetik magukat. A szakértősítéshez hasonlóan az intenzifikáció is annak az áhított tiszteletreméltóságnak az egyik lehetséges eszköze, amelyet Monica és Lucinda lányaik révén remél elérni. A *Belles Lettres* leleplezi, hogy az anyaság intenzívebbé tétele egy olyan túlzóan éber, kiélezett állapothoz vezet, amelyben az anyák a legrosszabbat feltételezik egymás szülői képességeiről; továbbá kritizálja a szakértősítés gondolatát, éles megvilágításba helyezve annak korlátait.

Az, hogy Lucindát és Monicát milyen mértékben befolyásolják a normatív anyaság diktátumai, szorosan összefonódik a feketeséggel: faji hovatartozással kapcsolatos sértésekkel is megpróbálják aláásni a másik tiszteletreméltóságát. Lucinda azzal próbálja megszégyeníteni Monicát, hogy Fatima záptojásszagú hátizsákját emlegeti.⁶¹ A sértésnek a rasszizmus szaglással, szagokkal kapcsolatos aspektusa ad élénkebb színezetet: a gyarmatosítás virágkorában az európaiak tisztaságról, illatról és a fekete emberek „lemoshatatlan” szagáról alkotott elképzelései is megágyaztak a tudományos rasszizmus elterjedésének, ekképp igyekezve igazolni a fekete emberek alacsonyrendűségét és végső soron az atlanti rabszolgaság igazságosságát.⁶² Lucinda a rasszizmusnak ezen formáját internalizálja és fordítja a másik anyára ellen. Hasonlóképpen, Monica Christinia testét veszi célba, amikor a „méretét”⁶³ és a „körméretét”⁶⁴ említi, visszhangozva azokat a fehér felsőbbrendűségben gyökerező főbiákat, amelyek történelmileg a fekete női testet túlzónak és túlságosan testessültnek (*hyperembodied*) állították be, miközben az elhízást is az erkölcstelen, lusta fekete nők képével kötötték össze.⁶⁵ A hajra,⁶⁶ a „hetvenes évekbeli kaftánok”-ra,⁶⁷ és a „gettós” viselkedésre vonatkozó inzultusok rasszizmusa egyértelműbbnek tűnik, de olyan, történelmileg átracializált sértéseket is találhatunk a levelekben, mint az anyák ismételt célzása arra, hogy a másik gyerek nem tud olvasni.⁶⁸ Ez utóbbi egyszerű vádaskodásnak tűnhet, amely az egyik gyermek felsőbbrendűségét hivatott hangsúlyozni a másikkal szemben, de a fekete amerikaiak szellemi alsóbbrendűségével kapcsolatos elharapózott nézetek még hangsúlyosabbá teszik ezeket a sértéseket, akárcsak az, hogy a fekete rabszolgákat jellemzően tiltották attól, hogy

60 Uo., 37.

61 Uo., 36.

62 Andrew KETTLER, *The Smell of Slavery: Olfactory Racism and the Atlantic World*, Cambridge: Cambridge University Press, 2020.

63 Nafissa THOMPSON-SPIRES, *Belles Lettres*, 39.

64 Uo., 37.

65 Sabrina STRINGS, *Fearing the Black Body. The Racial Origins of Fat Phobia*, New York: New York University Press, 2019: 13–14.

66 Nafissa THOMPSON-SPIRES, *Belles Lettres*, 42.

67 Uo., 40.

68 Uo., 38–39.

megtanuljanak olvasni, így az írástudásért (és ekképp a valid szubjektumpozíció kivívásáért) folytatott küzdelemnek hosszú története van az afroamerikai kontextuson belül. Különösen bántó(nak szánt) tehát, ha valakit egy olyan készség nem birtoklásával vádolunk, amiért ősei évszázadokon át küzdöttek.

Említésre méltó dimenziót kölcsönöz a sértéseknek az is, hogy a nők „burzuj”-nak és „fennhéjázó”-nak⁶⁹ nevezik egymást. Előbbi itt a fekete gyökereit tagadó, a fehérek világához törleszkedő, sznob afroamerikait jelöli, a fennhéjázó (*uppity*) szót pedig a rabszolgaság eltörlését követően a fehér többség használta olyan fekete emberekre, akik szerintük nem tanúsítottak kellő tiszteletet irántuk, vagy olyan méltóságot, önállóságot mutattak, amit alávetett pozíciójuk okán nem lett volna szabad birtokolniuk.⁷⁰ A ruhaválasztás, a hajviselet, a nyelvhasználat és a mindennapi élet számos más, látszólag triviális aspektusa így olyan célpontokká válnak, amelyeket mindkét anya arra használ, hogy nőként és anyaként tekintélyesebbnek tűnjön a másiknál, és egyben kigúnyolja a másik igyekezetét, közösséghez való tartozás iránti vágyát. Miközben azért is kritizálják a másikat, mert nem elég kifinomult és azért is, mert túlzásba viszi a látszatkeltezt és a sznobériát, nem kérdőjelezi meg a tiszteletreméltóság és normatív anyaság diskurzusát és legitimitását.

A novella lezárása azt sugallja, hogy a *status quo* a végtelenségig fennmarad. Monica és Lucinda konfliktusának híre eljut az iskola vezetőségéhez, de az igazgatóval való megbeszélés után Monica „nagylelkű” felajánlást tesz, ami csodával határos módon a lánya viselkedésének „ugrásszerű javulását” eredményezi.⁷¹ Az utolsó levélben Monica megköszöni Lucindának, hogy meghívta Fatimát a bulijukra, és utal más jövőbeli összejövetelekre.⁷² Míg Imani irányt vált, addig Monica és Lucinda, úgy tűnik, még jobban belekeveredik a gyerekek életébe. Ahelyett, hogy szidnák egymást, most úgy tűnik, hogy szívélyes viszonyban vannak; mindazonáltal kommunikációjuk még mindig arról szól, hogy mások miként vélekednek róluk és a gyerekeikről, azaz nem tudják lerázni magukról a tiszteletreméltósággal kapcsolatos elvárásokat. Amikor ezek a fekete anyák kétségbeesetten próbálnak szembeszállni az évszázadokkal ezelőtt rögzült, őket gondatlan anyaként ábrázoló sztereotípiákkal, a normatív anyaság diktátumai egyértelműen egybeesnek a tiszteletreméltóság politikájának elveivel, így vagy úgy, de gúzsba kötve mindannyiukat.

Az anyaság mint performancia

Mindhárom szövegbéli anya tehát egy külső, de belsővé tett tekintet tudatában él, olyannyira, hogy az anyaság performanciává válik: valamivé, amit *csinálni* kell, egy tiszteletreméltó szereppé, amit be kell tölteni. Feketeségének, nőiségének, anyaságának és társadalmi helyzetének metszéspontjában Imanit az az igény hajtja, hogy ragaszkodjon a normatív elképzelésekhez és megtegye mindazt, amit egy „rendes”

69 Uo., 41.

70 David O. SEARS – Jim SIDANUS – Lawrence BOBO, szerk., *Racialized Politics. The Debate About Racism in America*, Chicago: University of Chicago Press, 2000, 9.

71 Nafissa THOMPSON-SPIRES, *Belles Lettres*, 45–46.

72 Uo., 46.

fekete feleségnek kell. Fájdalmai ellenére alaposan, mechanikusan fürdeti meg és öltözteti fel lányát, hogy elvigye a megemlékezésre, és nyugtalansága és belső feszültsége ellenére újra és újra vendégül látja a polgármestert, anélkül, hogy bárkivel megosztaná az aggályait. Thompson-Spires novellája hasonlóképpen olyan anyaként ábrázolja Monicát és Lucindát, akik szerepet játszanak és teljesítenek; a narratíva azt sugallja, hogy nem annyira anyák, mint az anyaság szerepét magukra öltő nők. Az „egyetlen fekete diák” és az „egyetlen magas rangú állással rendelkező fekete anya” (ill. a „másik fekete lány” és a „másik fekete anya”) szerepei nagy terhet jelentenek számukra: mindkettőjükre komoly nyomás nehezedik amiatt, hogy csak ők képviselik a fekete közösséget. Konfliktusukból kiderül, hogy nemcsak fehér társaik szemében akarnak jobbnak tűnni, hanem egymás szemében is. Egymás elismerésére vágnak, de egymás ünneplése helyett inkább megpróbálnak egymás fölé kerekedni. Bár megvédik a lányukat, nem tudjuk meg, hogy valójában hogyan bántak velük a nyilvánosságtól távol, és hogyan érznek az anyasággal kapcsolatban. Míg Fatima és Christinia anyja ragaszkodik ahhoz, hogy a saját lányuk okosabb, kedvesebb és kiegyensúlyozottabb, mint a másik, addig Imanit – kisebb gyerek szülőjeként – ez (még) nem foglalkoztatja; inkább lánya pusztá léte, jelenléte, sőt: megjelenése, külseje az, amitől megerősítést remél. A folyamatot, amelynek során a megemlékezés előtt gondosan megmosdatja és felöltözteti a kislányt, aprólékosan részletezi az elbeszélés,⁷³ ami többféleképpen is értelmezhető: Isten vagy akár Holly előtti tisztelgésnek, vagy az anyák által rutinszerűen végzett, hétköznapi gondoskodás példájaként. A szöveg logikáját követve ugyanakkor az is felsejlik, hogy a gyermek Imani számára tartozékká, státuszszimbólummá válik, ahogyan Fatima és Christinia is az anyjuk számára.

60

Narratív következmények

Imani tehát anyaságával, érzéseivel kapcsolatban tulajdonképpen néma marad, Monicáról és Lucindáról pedig csak egy közvetett képet ismerünk meg: érzéseik, indítékaik, valós cselekedeteik helyett csak a leveleiket látjuk. Mindez híven szemlélteti, milyen mértékben hat ezekre az anyákra a tiszteletreméltóság politikája. Az említett narratív hiátusok azt mutatják, hogy az anyák eltávolodtak attól, amit valójában szeretnének, és saját vágyaik, szükségleteik, szubjektumuk kárára töreksznek a tőlük mint fekete nőktől, fekete anyáktól és közösségeik kiemelkedő fekete tagjaitól elvárt normáknak való megfelelésre. Ezen anyák viszonylagos hallgatása felveti a kérdést, hogy ki a főszereplő az egyes történetekben. A fekete női irodalom jelentős része az anyaság kérdését a lánygyermek szemszögéből közelítette meg, vagy az anyafigurát a múlt szimbólumaként és letéteményeseként jelenítette meg, gyakran elfedve az anyaság megélt tapasztalatát (lásd az 1980-as évekig uralkodó matrilineáris hagyomány fontosságát);⁷⁴ ezzel szemben a *The Abortion* és a *Belles*

⁷³ Alice WALKER, *I. m.*, 72.

⁷⁴ Diane SADOFF, *Black Matrilineage. The Case of Alice Walker and Zora Neale Hurston*, Signs, 1985/1., 12.; Madhu DUBEY, *Gayl Jones and the Matrilineal Metaphor of Tradition*, Signs, 1995/2., 245–248.

Lettres látszólag hús-vér anyák történeteit állítja középpontba. Állításom szerint azonban a tárgyalt novellák csak bizonyos mértékig anyafókuszú elbeszélések: az anya tényleges perspektívája és szubjektivitása rejtve marad a *status quo* fenntartására használt homlokzat mögött. A szövegek középpontjában pontosan azért áll az anyai viselkedés, mert az anyaszereplők életének középpontjában is ez áll: a normatív anyasághoz és a tiszteletreméltóság politikájához való ragaszkodás vágya áthatja a szövegeket, és éppúgy strukturálja a narratív felépítésüket, mint ahogyan az anyák életét is. Úgy tűnik, hogy a központi szereplő az ideális anya megfoghatatlan, azonban mindenütt jelen lévő alakja, nem pedig maguk az anyák.

A szövegek nem általánosítanak és nem kívánnak minden afroamerikai felsőközéposztálybeli anyára vonatkozó állításokat tenni, és nem is ítélik el a három szövegbéli anyát. Mindazonáltal feltárják azokat a mögöttes struktúrákat, amelyek Imani, Lucinda és Monica életét keretbe foglalják. Mindhárom nő önmagához (és egymáshoz) való viszonyának kontextusa és elsődleges oka a fehér felsőbbrendűségi patriarchális elvárások hálója. Walker novellájában Imani érzi a helyi politikai élet rá nehezedő nyomását és a faj felemelkedésének érdekében kifejtett munka fontosságát, miközben a Holly tiszteletére rendezett alkalmak emlékeztetik őt a rendszerszerű rasszizmus jelenlétére. A *Belles Lettres*-ban a fekete akadémikus – sőt: neveléstudományi szakember – szerepének betöltésére irányuló nyomás készteti az anyákat egymás közötti versengésre. Így mindegyik anya egy olyan eszményképet követ, amelyet nem tud elérni, de a szövegek empátiásként ábrázolják ezeket a reakciókat: érthető, hogy önérvényesítésre, sőt, akár a viszonylagos hatalom érzetére is vágnak, mivel a női, az anyai és a fekete amerikai lét metszéspontjában, egy folyamatosan terhelt pozícióban léteznek. Bár a *Belles Lettres* szatirikusan ábrázolja a két versengő nőt, mégis bizonyos fokú szimpátiát tanúsít irántuk azzal, hogy nem gonosztevéként ábrázolja őket, hanem a rivalizálásuk csapdájába esett nőkként, akik csak a tiszteletreméltó anyaság forgatókönyvét szeretnék követni. Hasonlóképpen, a *The Abortion* úgy pozicionálja Imanit, mint akit megbántottak és elutasítottak, és akinek az ebből következő lázadása teljes mértékben érthető.

Következtetések

A normatív anyaság és a tiszteletreméltóság politikájának kérdései tehát összefonódnak mind Alice Walker, mind Nafissa Thompson-Spires történetében: egymást sokszorozó hatásuk van, és együttesen navigálják zsákutcába az anyákat. Miután életét az anyaság esszencializálására és normalizálására vonatkozó ideológiai parancsoknak megfelelően strukturálta, Imani azon kapja magát, hogy képtelen élvezni az anyaságot. A feminizmus második hullámának idején íródott és játszódó novella a testi autonómia és a választás kérdései körül forog, míg a *Belles Lettres*, amely közvetlenül a feminizmus harmadik hullámának megjelenése előtt játszódik, az anyaság intenzifikációjának kortárs jelenségére reflektál. Thompson-Spires történetében az anyák olyan mértékben esnek áldozatul a intenzifikációnak, hogy az komikussá válik, a szakértősítés fogalmát pedig két szakember figuráján keresztül ássa alá a történet, akiket éppen nem túl professzionális viselkedésük okán karikíroz. Míg Imani olyan döntést hoz, amely végül megkönnyebbüléshez vezet, addig

Lucinda és Monica nem tudnak kibújni az általuk „jó”-nak tartott anya szerepéből. A szövegek tehát leleplezik, hogy ha a társadalom csak azt az utat hagyja nyitva az anyák számára, hogy a külső normáknak megfelelően éljenek a fehér szupremácia és patriarchátus tekintete alatt, akkor az anyaságot csak úgy lehet megélni, hogy az szükségszerűen elégedetlenséghez vezet, akaratlanul is érvényre juttatva Quashie állítását, miszerint a fekete nő nem lehet jó, vagy legalább is jól lévő anya. Állításom szerint tehát mindkét történetben a tágabb társadalmi kontextus által előírt szigorú szabályok, valamint a fekete anyaság történelmi visszhangjai arra kényszerítik ezeket a nőket, hogy „jó”, „normális” anyaként határozzák meg magukat, de pontosan ez a kontextus az, ami végül szabotálja a próbálkozásaikat, miközben a tágabb értelemben vett racialis és nemi alapú kontroll továbbra is érvényben marad.

Irodalom

- CARBY, Hazel V., *Reconstructing Womanhood. The Emergence of the Afro-American Woman Novelist*, Oxford: Oxford University Press, 1987.
- DAVIS, Angela Y., *Women, Race and Class*, New York: Vintage, 1983.
- DUBEY, Madhu, *Gayl Jones and the Matrilineal Metaphor of Tradition*, *Signs*, 1995/2., 245–267.
- FEDERMAYER Éva, *Millenniumi Budapest és ragtime*, *Replika*, 2017/1–2., 41–65.
- GERA Judit, *Az alávetettség struktúrái a holland prózában*, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó: 2012.
- HIGGINBOTHAM, Evelyn B., *Righteous Discontent. The Women's Movement in the Black Baptist Church, 1880–1920*, Cambridge: Harvard University Press, 1994.
- JOHNSON, Maria V., „You Just Can't Keep a Good Woman Down.” *Alice Walker Sings the Blues*, *African American Review*, 1996/2., 221–236.
- JONES, Philip Edward, *Respectability Politics and Straight Support for LGB Rights*, *Political Research Quarterly*, 2021/4., 935–949.
- KETTLER, Andrew, *The Smell of Slavery. Olfactory Racism and the Atlantic World*, Cambridge: Cambridge University Press, 2020.
- LEE, Hedwig – HICKEN, Margaret Takako, *Death by a Thousand Cuts. The Health Implications of Black Respectability Politics*, *Souls. A Critical Journal of Black Politics, Culture and Society*, 2016/2–4., 421–445.
- LÉNÁRT-MUSZKA Zsuzsanna, *The Subjectivity of Pregnancy and the Trauma of Abortion in Alice Walker's The Abortion*, *Watermark. A Scholarly Journal*, 2018/12., 121–130.
- LÉNÁRT-MUSZKA Zsuzsanna, *The Perils of Embracing Respectability Politics. Maternal Conformity and Normativity in Alice Walker's The Abortion and Nafissa Thompson-Spires's Belles Lettres = Normative Motherhood. Regulations, Representations, and Reclamations*, szerk. Andrea O'REILLY, Bradford, ON: Demeter Press, 2023, 153–168.
- MARTINOT, Steven, *Motherhood and the Invention of Race*, *Hypatia*, 2007/2., 79–97.
- NELSON, Jennifer, *Women of Color and the Reproductive Rights Movement*, New York: New York University Press, 2003.
- O. SEARS, David – SIDANUS, Jim – BOBO, Lawrence, szerk., *Racialized Politics. The Debate About Racism in America*, Chicago: University of Chicago Press, 2000.
- O'REILLY, Andrea, *Matricentric Feminism. Theory, Activism, Practice*, 2. kiadás, Bradford, ON: Demeter Press, 2021.
- PATTON, Venetria K., *Women in Chains. The Legacy of Slavery in Black Women's Fiction*, New York: State University of New York, 2000.
- PEN AMERICA, *Meet the 2023 Literary Awards Judges*, pen.org, 2023. Online: <https://pen.org/meet-the-2023-literary-awards-judges/> (Letöltés ideje: 2024. május 30.)

- QUASHIE, Kevin E., *Black Women, Identity, and Cultural Theory. (Un)Becoming the Subject*, New Brunswick: Rutgers University Press, 2004.
- ROBERTS, Dorothy E., *Killing the Black Body. Race, Reproduction, and the Meaning of Liberty*, New York: Pantheon Books, 1997.
- SADOFF, Diane, *Black Matrilineage. The Case of Alice Walker and Zora Neale Hurston*, *Signs*, 1985/1., 4–26.
- J. SPILLERS, Hortense, *Mama’s Baby, Papa’s Maybe. An American Grammar Book*, *Diacritics*, 1987/2., 64–81.
- STRINGS, Sabrina, *Fearing the Black Body. The Racial Origins of Fat Phobia*, New York: New York University Press, 2019.
- THOMPSON-SPIRES, Nafissa, *Belles Lettres* = Uő, *Heads of the Colored People*, New York: 37 Ink, 2018, 34–46.
- THOMPSON-SPIRES, Nafissa, *Author’s Note* = Uő, *Heads of the Colored People*, New York: 37 Ink, 2018, 166–167.
- WALKER, Alice, *The Abortion* = Uő, *You Can’t Keep a Good Woman Down*, London: Women’s Press, 1981, 64–76.

In the Shadow of the “Good Mother. Normative Motherhood and Respectability Politics in Short Stories by Alice Walker and Nafissa Thompson-Spires

Abstract. The paper addresses the representations of normative motherhood and respectability politics in the context of Black American motherhood in two contemporary short stories by African American women writers: Alice Walker’s “The Abortion” (1981) and Nafissa Thompson-Spires’s “Belles Lettres” (2018). After introducing the stories, I provide a brief historical overview of Black American mothers’ social status, which I frame within the prescriptive discourses of respectability politics and normative motherhood. After interrogating the stories’ treatment of four of the pillars of normative motherhood and the influence of race on the three textual mothers’ experiences, I argue that the intertwining of respectability politics and normative motherhood prompt the women in question to perceive motherhood as a performance carried out for the benefit of an external gaze. Furthermore, I examine the narrative consequences of prioritizing the figure of the ideal mother as well as consider the social and personal repercussions of either embracing or rejecting the imperatives of both discourses.

Keywords: motherhood studies, contemporary African American prose, short story, systemic racism, narrative structure

Dr. Lénárt-Muszká Zsuzsanna
Debreceni Egyetem
Angol-Amerikai Intézet
Észak-amerikai nem önálló Tanszék
4032 Debrecen, Egyetem tér 1.
lenartmuszkasz@arts.unideb.hu